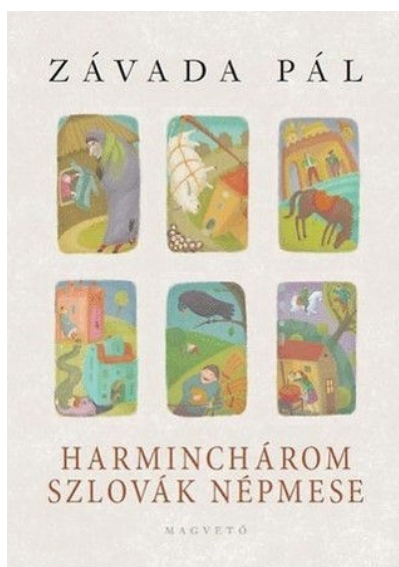

Kovács Patrícia

Multikulturális nevelés népmesék segítségével

***A csillagász, a doktor meg az órás* című népmese feldolgozása¹**

Írásomban a multikulturális nevelés keresztantárgy olvasásórán történő alkalmazására mutatok be egy példát. A módszertani útmutató készítésének a célja, hogy a negyedik osztályos tanulókat a multikulturális nevelés gyakorlati kérdéseivel konfrontálja, valamint a társadalmi és kulturális távolságok, különbségek felmérésére, a tolerancia és az empátia gyakorlására ösztönözze őket. Az óra témáját a szlovák kultúra egy szeletének a bemutatása, valamint a regionális népi kultúra, a népi tudás, népi bölcsesség és tradíciók, szokások megismerése alkotja. Mindez egy szlovák népmese, *A csillagász, a doktor meg az órás* (Závada, 2010, 44–47) c. történet két tanórán át zajló feldolgozásával valósul meg.

A mese Závada Pál *Harminchárom szlovák népmese* (2010) című mesegyűjteményében található. A szlovák gyökerekkel rendelkező író a meséket Samuel Czambel és Pavol Dobšinský gyűjtéseiből válogatta. *A csillagász, a doktor meg az órás* című olvasmány a vidéki embert állítja szembe a városi szereplőkkel, és felhívja a figyelmet a népi bölcsességek jelentőségére. Ezek az erős ellentétek, például a társadalmi vagy származási viszonyok kiváló eszközei lehetnek a multikulturális nevelésnek. Závada újramesélésének legfontosabb hozadéka a két nép összekötése, sok esetben megfigyelhetjük a magyar és szlovák népmesék közötti hasonlóságot – időnként más-más szemszögből bemutatva a történetet.

1. Irányított képalkotás

A ráhangolódás első szakaszában a pedagógus hanganyag segítségével igyekszik a tanulókat ráhangolni a népmese tematikájára. A hanganyag egy erdei hegyvidék hangját közvetíti, a háttérben madárcsicsergéssel. A gyakorlat a kreativitás és a képzeleterő működtetésén alapul. A

feladat során a gyerekek a hanganyag hatására fantáziaképet alkotnak, a pedagógus utasításai alapján mindenki becsukja a szemét és a hanganyagra figyel, melynek segítségével elképzel egy helyet, amit a belső kreativitása előhoz. Ezt követően a tanulók beszámolnak a fantáziaképeikről. A feladat célja felkelteni a csoport érdeklődését, illetve felvezetni a mese helyszínét.

Tapasztalatok a feladat lebonyolításával kapcsolatban

A tanulók kellőképpen ellazultak a relaxációs gyakorlat során és hagyták, hogy a hanganyag egy teljesen más helyszínre repítse őket. A legtöbben egy természetközeli helyen képzeltek el magukat, erdő és állatok közelségében, illetve hegyvidéki helyszínen, ahol a háttérben a vízesés és a patak hangja is kivehető. Egyes tanulók konkrét cselekményt is láttak maguk előtt: állatokat etettek vagy egy romos épületben a madárszót követve sétáltak barátaikkal. A gyakorlat teljesítette az elvárt célokat, hiszen a tanulók használták a kreativitásukat és a legtöbb esetben a mese helyszínét is akaratlanul megjósolták, felépítették a képzeletükben.

2. Jellemtérkép készítése

A ráhangolódás folyamatában a tanulók részt vesznek még egy olvasás előtti tevékenységben. A feladat során a vidéki szlovák ember/nép jellemét kell feltérképezni a már meglévő tapasztalatok, tudás alapján. A gyakorlatot mindenki egyéni munka során teljesíti egy táblázat segítségével. A táblázat első oszlopába beírják a tanulók az elképzeléseiket a vidéki szlovák emberről – tulajdonságokat, megjelenést, személyiséget, viselkedést, stb. A feladat célja feltérképezni a tanulók hozzáállását, elképzeléseiket és az esetleges sztereotipikus jegyeket, amit a szlovák néphez kötnek. Miután elkészültek a tanulók az egyéni feladatoldással, a pedagógus vezetésével közösen megbeszéljük a leírtakat, kitérve a közös és eltérő pontokra. A táblázathoz kötődnek további gyakorlatok, melyekre a bemutató olvasást követően visszatérnek a tanulók.

VIDÉKI SZLOVÁK EMBER		
Elképzeléseid szerint	Mese alapján	Reflektálás
kedves, jószívű barát, segítőkész	erősségű, munkás, lelki, segítőkész, otvás	pozitív, nyitott, közös gondok.

Forrás: A szerző saját szerkesztése

Tapasztalatok a feladat lebonyolításával kapcsolatban

A tanulóknak nem okozott gondot az egyéni feladatmegoldás, mindenkinek sikerült megfogalmazni a gondolatait, véleményét. Az előzetes tapasztalatok feltérképezése során két

ellentétes nézet érvényesült. Az egyik oldalon a gyerekek szerint a szlovák vidéki ember jószívű, kedves, erős, bátor, okos, izmos, szereti az állatokat, gazda, paraszt, farmer, kertész, népi ruhát visel, szakállas. Az osztályközösség túlnyomó része pozitív irányból közelítette meg a feladatot. A másik oldalon már egy negatívabb megközelítést láhattunk, miszerint a szlovák vidéki ember: buta, kapzsi, rossz szívű, gazdag, gonosz, vékony, kopasz, nagy orrú, stb. Miután mindenki bemutatta az általa elképzelt karaktert, közös beszélgetés vette kezdetét. Fontosnak tartottam átbeszélni a gyerekek saját tapasztalatait, hogy mi áll a véleményük hátterében, hogy lehetővé tegyem a negatív sztereotípiák feloldását. A legtöbb esetben a sztereotipikus megközelítés mögött nem állt konkrét negatív tapasztalat. Ezen a ponton szükségesnek éreztem egy improvizációs gyakorlat beillesztését, ami lehetővé tette a feszültség feloldását az erősen berögződött vélemények kinyilvánítása során. Egy *tükörrjáték* segítségével igyekeztem érzékenyíteni a meglévő negatív attitűdöket és felhívni a figyelmet arra, hogy két ember nem is különbözik annyira egymástól, illetve ha nyitottsággal és tisztelettel közelítjük meg embertársainkat, nagyobb valószínűséggel mi is ezt fogjuk válaszreakcióként tapasztalni. A *tükörrjáték* során párosával megvizsgáltuk, hogy mennyi hasonlóságot vélünk felfedezni egymásban. Kitértünk arra is, hogy nem szabad megítélni egyetlen ember viselkedése alapján egy egész nemzetet. A megfigyelték alapján fontos kiemelni, hogy a pozitív megközelítés, a nyitottság és tolerancia a szlovák emberek iránt leginkább a kétnyelvű családokból származó tanulók esetében jellemző, illetve akik valamilyen közelebbi barátságot ápolnak szlovák családokkal vagy rokonságban állnak velük.

3. Bemutató olvasás, szómagyarázat

Az olvasásóra fő részében a tanulók először is átlapozzák a *Harminchárom szlovák népmese* című mesegyűjteményt, megtekintik az illusztrációkat. Ezt követően a pedagógus ismerteti az óra témáját: az olvasásóra középpontjában a kultúra, illetve a multikulturális nevelés áll, ahol *A csillagász, a doktor meg az órás* című szlovák népmesét dolgozzuk fel.

A pedagógus hangosan felolvassa a népmesét, amit a tanulók némaolvasással követnek. A gyerekek a számukra ismeretlen szavakat aláhúzással jelölik meg. A bemutató olvasást követően szómagyarázat következik, mely frontális módon kivitelezhető. A szómagyarázat során elsősorban a tanulók próbálják megmagyarázni az egyes szavak jelentését. A pedagógus mindezt kiegészíti olyan képek vetítésével, amik a mesében a gyerekek számára várhatóan az ismeretlen jelentésű szavakat takarják. A szavak jelentésének vizuális bemutatása lehetővé teszi a könnyebb bevésődést.

4. Táblázat kiegészítése

Miután a gyerekek befogadták és megértették a történetet, a mese cselekménye, a szereplők megjelenítése áll a középpontban. A tanulók páros munka segítségével kiegészítik a táblázat második oszlopát. A feladat, hogy a mese alapján a szlovák vidéki ember ábrázolásával – tulajdonságai, személyisége – jellemzésével kell kiegészíteni a táblázatot. A páros munka után csoportosan megbeszélés követi a gyakorlatot, majd pedig a reflektálás, következtetés. A tanulók összehasonlítják a két táblázatba beírtakat, majd a pedagógus segítségével következtetéseket vonnak le. A folyamat kiter a közös és eltérő pontok megvizsgálására, a sztereotipizált megjelenítésre. A gyakorlat célja a kritikus gondolkodás fejlesztése, illetve a már esetleg berögződött sztereotipikus attitűdök pozitív irányba való formálása.

Tapasztalatok a feladat lebonyolításával kapcsolatban

A tanulók a páros munka során összedolgoztak és megvizsgálták a szereplők megjelenítését. A megbeszélés során kitértünk a szlovák vidéki és városi ember megjelenítésének különbségeire, illetve összegeztük, hogy egy nemzetben belül is mennyire sokféle ember és megjelenítés van jelen, amit a történet is közvetített. Végezetül a tanulók összehasonlították a mesében megjelenő szereplők tulajdonságait a saját elképzeléseik alapján leírtakkal.

Forrás: A szerző archívuma

5. A mese mondanivalója

A következő feladat a mese fókuszpontjára összpontosít. A tanulók megfogalmazzák, hogy mi a mese tanulsága és fontos mondanivalója, segítségképpen kulcsszavakkal felvázolhatják egy segédlapra a gondolataikat. Miután a gyerekek elkészültek, minden csoport prezentálja a munkáját és összegzi a mese mondanivalóját és tanulságát. A feladat célja a népi tudást, népi bölcsességet kiemelni a történetből, valamint a természetközelséget, hiszen a természettel való harmónia, a természet működésére való odafigyelésnek köszönhető a helyiek tudása. Mindez felhívja a tanulók figyelmét a népi szokások, tradíciók fontosságára és megbecsülésére.

Tapasztalatok a feladat lebonyolításával kapcsolatban

A csoportos feladatmegoldás során kijelöltem egy csendfelelőst, egy szónokot és egy időfelelőst, ami lehetővé tette a hatékonyabb munkát a csoportokon belül. A tanulók kiválóan közelítették meg a feladatot, kiemelték, hogy nem szabad lenézni az embertársainkat, és hogy nyitottsággal kell fogadni a segítségüket, tapasztalataikat. Akadt olyan csoport, aki a régi bölcsességeket és a népi tudást emelte ki, amit még közösen kiegészítettünk a természet adta lehetőségekkel, ami az ember és a természet közötti harmóniából ered. A gyakorlat végén felvezettem az óra zárásának fókuszpontját, a régi népi szokásokat és mesterségeket, amire a mese is reflektál.

6. Reflektálás

Az óra végén a kulturális identitás erősítése áll a középpontba, emellett fontos hangsúlyt kapnak a családi tradíciók, szokások és régi mesterségek, mely erősíti a tanulóknak a gyökereik tiszteletét és szeretetét. A pedagógus egy prezentáció segítségével bemutatja a gyerekeknek szülővárosuk, Naszvad régi mesterségeit – a sústyafonást, kosárfonást, takácsmesterséget, halászatot, földművelést (Holop, 2014, 12–29) –, hangsúlyozva a helyiek természetközelségét, a tapasztalaton szerzett, generációkon keresztül átadott népi tudás fontosságát. Mindez a pedagógus által készített videók és képek segítségével, illetve a kész munkák prezentálásával kerül bemutatásra – a helyi lakosság által készített tárgyak is. Megnéznek egy videót a kosárfonás folyamatáról, melyet egy helyi lakos mutat be, akinek családja generációról generációra adja át a fonás tudását. A tanulók saját tapasztalataikat megosztva kötetlen beszélgetés során kitérnek az otthoni tradíciókra, szokásokra. Zárásként összefoglalják a gyerekek a pedagógus segítségével, hogy a mese és az olvasásóra tevékenységei mire hívták fel a figyelmet.

Forrás: A szerző archívuma

Tapasztalatok a feladat lebonyolításával kapcsolatban

A gyerekek nagyon élvezték a prezentációt és a bemutatott mesterségeket, illetve tárgyakat, ami a nyitott beszélgetést magától elindította. A tanulók lelkesen osztották meg a saját tapasztalataikat, otthoni szokásaikat. Többségük felkészülés és előzetes utánajárás nélkül is tudott mondani érdekes családi szokásokat és régi családi mesterségeket.

7. A házi feladat kijelölése

Házi feladat formájában minden tanuló utánajár, hogy a felmenői mivel foglalkoztak, vagy pedig hogy milyen, generációról generációra átadott tradíciót, szokást őriz a családja. Az eredményeket plakát formájában prezentálják a következő olvasásórán. A plakátot legalább A4-es formátumban kell elkészíteni, mely tartalmazhat képeket és rajzokat is. A tanulók által választott téma a következő órán bemutatásra is kerül a gyerekek prezentálásában.

Forrás: A szerző archívuma

Tapasztalatok a feladat lebonyolításával kapcsolatban

A házi feladatra készített plakátok bemutatására egy egész tanórát szántunk, a tanulók izgatottan várták, hogy bemutathassák, mit készítettek. A gyerekek nagyon szép és tartalmas munkákat készítettek, kiválóan megközelítve a kijelölt feladatot. A régi mesteriségek során bemutatásra került többek közt a gyógyszerész, a drótostót, a varga, a molnár, a hentes, az útépítő, a mezőgazdász szakmája. A régi szokások egyik legérdekesebb pontja a disznóvágás és a naszvadi lakodalmas bemutatása volt. A naszvadi Pettyem néptáncscsoport mai napig őrzi a régi lakodalmas szokásokat, még ha csak az előadások idejéig is. Az osztály néhány tanulója már maga is részt vett a naszvadi lakodalmásban.

Összeségében egy tartalmas órát láthattunk a tanulók munkájának jóvoltából, figyelemmel kísérték egymás előadását, és hasznos kérdésekkel érdeklődtek a különféle szokások és foglalkozások iránt. A prezentálás módszere nem okozott gondot a tanulónak, barátságos módon közelítettük meg a feladatot, a szőnyegen egy kört alkotva mutatták be a gyerekek a kész munkákat. Az óra végét értékeléssel zártuk.

A tanulmány bírálati folyamaton ment keresztül.

Felhasznált irodalom

Závada Pál (2010): *Harminchárom szlovák népmese*. Budapest, Magvető, ISBN: 978 963 14 2762 2.

Holop Ferenc (2014): *Nesvady – 2014 – Naszvad*. Nesvady, Obec Nesvady, ISBN: 978-80-971718-0-3.

¹ Köszönetnyilvánítás: A tanulmány elkészítését a Collegium Talentum ösztöndíjprogram támogatta.